

Карін ель Бекрі-Дінуар,

директорка об'єднаної служби документації
університету Реймс Шампань-Арденн
(Франція)

«Зелена бібліотека» імені Робера де Сорбона – соціокультурний об'єкт майбутнього *

У статті розкривається французький досвід реалізації проекту будівництва нового приміщення університетської бібліотеки, головним пріоритетом якого було визначено високу екологічну якість. Розглянуто основні показники екобудівництва, екоуправління, комфорту та охорони здоров'я, які значною мірою сприяють покращенню якості послуг, що надаються читачам.

Ключові слова: наукова бібліотека, університетська бібліотека, бібліотеки Франції, будівництво високої екологічної якості.

There is the French experience of realisation of the civil-engineering design of a new building of the university library where high ecological quality had been recognised as the main priority presented in article . The basic indicators of ecological building, ecological management, comfort and health protection which in a high degree are helping for improvement of quality of the services given to readers were considered.

Keywords: scientific library, university library, libraries of France, building of a high ecological quality.

Вступ

Багатогалузевий університет Реймс Шампань-Арденн нараховує близько 21 000 студентів. Він розташований у кількох містах регіону. Найбільше студентів навчається у Реймсі у трьох студмістечках, побудованих на околицях міста наприкінці 60-х рр. Більшість будівель університету застаріли. Тільки

містечко медичного факультету, реконструйоване та заново відкрите у 1997 р., має сучасний вигляд.

Бібліотека студмістечка Круа-Руж, зведена ще у 70-ті рр., є найбільшою бібліотекою університету як за кількістю читачів, так і за фондами. Нині вона приймає майже 10 000 студентів, 70 викладачів і науковців та близько 500 читачів за спеціальним дозволом. Бібліотека обслуговує три групи факультетів: права та політичних наук; економічних наук та управління; філології та гуманітарних наук. Бу-

* Переклад з французької В. Стукалової, керівника медіатеки Французького культурного центру в Україні.

дівля бібліотеки (5700 кв. м) неодноразово критикувалася фахівцями за невідповідність нормам. Експертиза, проведена у 1996–1997 рр., виявила велику кількість серйозних конструктивних проблем. У результаті було запропоновано кілька проектів розширення, але жоден з них не був прийнятий, обмежилися укріпленням поверхових перекриттів та 40 % фондів бібліотеки перемістили в інші сховища.

Реконструкцію бібліотеки вдалося здійснити лише у рамках реалізації програми «Держава – Регіон 2000–2007». Замовником проекту виступив регіон Шампань-Арденн. Бюро «Кафе програмасьйон» перемогло у конкурсі на реалізацію програми. Керівництво регіону Шампань-Арденн з самого початку прагнуло звести будівлю «високої екологічної якості». З цією метою до програми долучили кабінет «Трибю». Згодом програма завдяки спільним зусиллям відповідала загальній стратегії модернізації та розвитку університетських бібліотек Франції, крім того враховувалися специфічні потреби студмістечка Круа-Руж. За проектом, бюджет якого, до речі, сягнув понад 22 млн євро, бібліотека має стати одним з найвідвідуваніших місць університету. Вона відповідатиме новим інформаційним технологіям (175 читальних місць з мультимедійним обладнанням, 4 точки Wi-Fi, близько 600 розеток для підключення ноутбуків та іншого необхідного користувачам обладнання), надаватиме потужну підтримку дослідницькій, викладацькій, культурній та педагогічній діяльності. Від входу в бібліотеку чітка навігація та відокремлення довідкових зон максимально спростуватимуть доступ та сприятимуть найбільшій автономії користувачів бібліотеки, пропонуючи їм водночас методичний супровід. Робочі місця будуть зручні, функціональні, здатні забезпечити тишу, навіть при проведенні колективних заходів.

Корпус бібліотеки загальною площею 9000 кв. м матиме 3 рівні (з них 2 доступні для відвідувачів), нараховуватиме 1000 читальних місць, приміщення для осіб з вадами зору, 6 кімнат для групової роботи, 3 навчальні зали, культурний куточок, зал для викладачів.

Висока екологічна якість – визначальна характеристика проекту нової бібліотеки університету

Висока екологічна якість (ВЕЯ) – головний пріоритет проекту з моменту його розроблення. Це стало можливим завдяки сильній політичній волі адміністрації регіону Шампань-Арденн. Замовник вирішив втілити в життя систему екологічного менеджменту, який спирається на вимоги охорони

навколишнього середовища, визначені умовами розташування будівлі.

Все це врешті-решт відповідає принципам сталого розвитку.

Про сталий розвиток стосовно архітектури почали говорити ще під час саміту з питань довкілля у Ріо-де-Жанейро. Ця ідея була конкретизована у Кіото в 1996 р. У Франції проблеми, пов'язані зі збереженням ресурсів планети, вирішуються методом сертифікації, що поєднує логіку якості та комфорту, забезпечуючи якість життя майбутніх поколінь шляхом економії енергії, вибору будівельних матеріалів та екологічного нагляду за будівництвом. Цей метод спирається на 14 показників об'єднаних у 4 теми: екобудівництво, екоуправління, комфорт та здоров'я.

Замовник визначив, що реалізація цієї пілоотної програми стане у майбутньому визначальною не тільки для зведення будівель у студмістечку, а й у регіоні загалом. На практиці це означало визначення впливу кожної будівлі на навколишнє середовище та створення внутрішніх умов (комфорт та здоров'я), виходячи за рамки звичайних нормативних вимог. До речі, нині в Шампань-Арденн реалізується 35 проектів високої екологічної якості. Звичайно, такі рішення вимагають додаткових фінансів, адже реалізація подібних проектів спричиняє їх подорожчання у середньому на 15 %.

Основні засади спорудження бібліотеки

Замовник разом з проектантом та кабінетом «Трибю» вибрав з 14 показників ті, які найкраще відповідатимуть потребам бібліотеки, і на задоволення яких буде направлено максимум зусиль. Інші показники також не залишилися поза увагою. Параметри проекту Університетської бібліотеки ім. Робера де Сорбона передбачали:

Показники екобудівництва:

- чисте, нешкідливе будівництво: налагоджено чіткий та регулярний нагляд за переробкою відходів будівництва. Цими роботами протягом усього будівництва займалася фірма Сотрам;
- ретельний відбір технологій та будівельних матеріалів: принцип високоекологічної якості застосовується протягом усього часу реалізації проекту: і до робіт, і до обладнання. Суворі вимоги висуваються до усіх учасників будівництва, незалежно від спеціальності, а також до постачальників обладнання. Кожна фірма повинна надавати детальну специфікацію джерел енергії, матеріалів, механізмів, що використовуються. З огляду на ВЕЯ, більшість проектів реалізується з вико-

ристанням дерев'яних матеріалів, отриманих від лісових господарств, де діє відповідний контроль. У Реймсі вдалося досягти компромісу між якістю цього дійсно «зеленого» матеріалу та вимогами майбутнього утримання будівлі бібліотеки. Тож було вирішено застосувати його на зовнішніх фасадах та на деяких внутрішніх (панно на зразок Треса з дерев'яними волокнами). Застосування матеріалу, що пройшов сертифікацію ISO 14 001 у січні 2004 р., полегшує утримання фасадів завдяки його стійкості до атмосферних впливів, дощу, сонця та перепадів температур.

Показники екоуправління:

- збереження енергії. Цей показник особливо ретельно вивчався, адже він дуже важливий з економічної та екологічної точок зору. Найкращим визнається використання додаткових джерел енергії, виробництво енергії за допомогою фотовольгових панно. В умовах дефіциту енергоносіїв, нафтової кризи доцільно було б віддати перевагу поновлюваним джерелам енергії. Однак через складність їх впровадження та обслуговування від них довелося відмовитися. Зупинилися на використанні для обігріву приміщення бібліотеки «міського тепла» (тепло, що подаватиметься для обігріву читачів, виробляється термічними приладами, в яких застосовано різні типи енергії, у т. ч. 49 % це побутові відходи та природний газ). Таке рішення принесе певні економічні дивіденди як для міста, так і для університету. Щодо будівлі, то її спроектовано з гарною термічною ізоляцією, що перевищує нормативні показники;
- збереження води. Передбачається збирання та використання дощових вод для санітарних потреб (на змиви у туалетах). Залишки такої води до потрапляння в міську мережу зливатимуться у поліетиленові каністри, заглиблені в землю;
- управління споживанням та утриманням. Цим питанням також приділялася значна увага. Домовились про впровадження системи, яка дасть змогу контролювати всі види споживання. Стосовно електроенергії кабінет Етамін, прискіпливо вивчивши її вартість, порадив віддати перевагу енергозберігаючим лампам.

Показники комфорту:

- гігротермічний комфорт. Він є однією з важливих характеристик, що істотно впливає на функціонування бібліотеки. Особливо це стосується літнього періоду роботи установи. Охолодження будівлі здійснюватиметься без кондиціонування, тобто без витрат енергії та без негативного впли-

ву на довкілля. Компактна архітектура будівлі, надійна термічна зовнішня ізоляція та цілодобова механічна вентиляція – саме такі засоби було обрано для того, щоб читачі бібліотеки влітку не відчували дискомфорту. Сонячне освітлення регулюється завдяки правильній орієнтації будівлі та продуманому зовнішньому і внутрішньому захисту від сонця. Нарешті, вимоги були поставлені і до постачальників комп'ютерного обладнання, увага акцентувалася на зниженні внутрішньої тепловіддачі техніки. Усі комп'ютери загального користування є легкими терміналами, що значно знижуватиме віддачу ними тепла; акустичний комфорт. Усі показники акустичного пом'якшення також увійшли до числа пріоритетів. Окреме дослідницьке бюро здійснювало нагляд за проектом загалом та визначало матеріали, які годяться для використання. Вибір покриття підлоги став предметом окремої дискусії. Зупинилися на лінолеумі. Останній водночас і екологічно чистий (повністю натуральні складові: лляна олія, дерев'яна та коркова мука, джутове полотно, натуральні смоли), і належного акустичного рівня та невибагливий в утриманні. Його використання залежатиме від функціонального призначення спеціальних зон: кімнати для групової роботи, «місця ризику» (ксерокси), що потребують особливої акустичної ізоляції тощо;
- візуальний комфорт. Обговорення цих питань тривало особливо довго, але врешті-решт вдалося досягти компромісу. Ми хотіли гарного натурального освітлення для наших читачів, хоча його необхідно обмежувати, щоб зберегти фонди та не утруднювати читання на екранах комп'ютерів. За результатами архітектурного аналізу було проведено зонування, яке дало змогу розташувати читачів по периметру будівлі, біля скляних фасадів. Вертикальні навіси, виставлені на південь і північ, сприяють кращому розподілу непрямого світла над робочими столами, обладнаними комп'ютерами. Прискіпливо ми поставилися і до штучного освітлення. Воно поєднує загальне освітлення та світло настільних ламп, що створює персональний візуальний комфорт, а водночас і загальні сприятливі умови для читання. Книжкові полиці у вільному доступі вдалося розташувати у зонах, найбільш віддалених від скляних фасадів, і це сприятиме збереженню книг.

Охорона здоров'я:

- показники, пов'язані з охороною здоров'я, не досліджувалися окремо. Через відсутність достатніх наукових розробок щодо експлуатації ан-

тен Wi-Fi та їх можливого шкідливого впливу на людину, це питання тільки згадувалося, ніякого кардинального рішення не було запропоновано, обмежилися тільки невеликими запобіжними заходами. Зокрема, передбачили встановлення тільки 4 антен, вся решта комп'ютерної мережі буде обладнана за класичною технологією з оптичними волокнами та розетками;

- якість води, зокрема тієї, що отримана шляхом збирання її під час дощу, підтримується спеціальною обробкою.

Висока екологічна якість архітектури бібліотеки значною мірою сприятиме покращенню якості послуг, що надаються читачам. Саме це малося на увазі, коли визначалися її контрольні показники. Велика довгі дискусії за участю замовника, підрядника, розробника проекту та майбутніх користувачів. Тільки в такому постійному «міждисциплінарному» діалозі й народжувалися правильні рішення.

Що стоїть за бажанням звести будівлю високої екологічної якості? Для замовника – це, звичайно ж, імідж. Сучасні бібліотеки є об'єктами, де можуть втілюватися найновіші, найвищі технології. До такого архітектурного об'єкта виявляють особливий інтерес і архітектори, і місцеві органи управління, бо вони прагнуть позбавитися «старого пилу» та привабити публіку. Бібліотека відразу потрапляє у поле зору. Педагогічні мотиви також вписуються у таку політику, адже можуть знайти тут свій розвиток.

Бібліотекарям, які беруть участь у таких ексклюзивних проектах, важливо, що висока екологічна якість дає змогу розставити акценти саме на болючих для них питаннях, змушує прислухатися до проблем візуального, гігротермічного комфорту, акустики. Всі ці показники зазвичай не беруться до уваги, особливо, якщо йдеться про «економпроекти».

Утримання споруд також є важливим питанням. З цього приводу велися тривалі дискусії щодо використання будівлі та залучення до цього процесу її відвідувачів. Діалог завершився виділенням додаткових бюджетних коштів, але справа не в коштах, адже йшлося про майбутню економіку будівлі. Сьогодні ще зарано казати, чи буде вибір, зроблений у Реймсі, правильним.

Висновок

Зведена будівля бібліотеки слугуватиме кільком поколінням, вона зможе розвиватися. Зменшено негативний вплив її спорудження та утримання на довкілля. В усіх ланках проекту читача (користувача) поставлено на передній план. Врахування

проектантами такої кількості найрізноманітніших показників зробить нашу бібліотеку, я сподіваюся, бібліотекою майбутнього.

Післямова

Оприлюднений матеріал є продовженням знайомства професійної громади з сучасними проектами бібліотек світу. Так, у другому номері «Бібліотечного вісника» за 2008 рік йшлося про соціоінформаційний простір Національної бібліотеки Білорусі, який вражає масштабами і дизайном будівлі, технічною оснащеністю бібліотечно-інформаційних напрямів діяльності, ергономічністю приміщень для співробітників та користувачів. А у шостому номері журналу читачі мали змогу ознайомитися з організацією роботи провідного бібліотечно-інформаційного центру Франції, а саме Публічної інформаційної бібліотеки Національного центру мистецтва та культури ім. Жоржа Помпіду в Парижі.

Впевнена, що бібліотечних фахівців України не засмутив занадто «техніко-технологічний» стиль нашої французької колеги п. Карін ель Бекрі-Дінуар, адже йдеться про унікальний проект університетської наукової бібліотеки ім. Робера де Сорбона (м. Реймс) – справжній сучасний науково-інформаційний центр, будівля якого є об'єктом високої екологічної якості. Тому опис основних засад побудови нової бібліотеки вартий уваги. Представлені п. Карін показники екобудівництва, екоуправління, гігротермічного, акустичного та візуального комфорту не тільки підкреслюють значну увагу французького уряду, розробників та забудовників до екологічних проблем будівництва, а й засвідчують утвердження в суспільстві погляду на бібліотеку як важливий соціокультурний об'єкт, який може одночасно бути іміджевим і втілювати найсучасніші технології з обслуговування користувачів та створювати комфортні умови для персоналу.

Стаття готувалася авторкою ще у період спорудження бібліотеки. Тому й не дивно, що весь матеріал подається у майбутньому часі. Хоча ми з колегами у травні 2008 р. у рамках науково-освітньої програми «Європейські стратегії розвитку культури і освіти та роль бібліотек» особисто переконалися в успішному функціонуванні вже зведеного об'єкта, у його численних перевагах.

Залишається лише сподіватися, що і в Україні не за горами ті часи, коли стане реальністю будівництво бібліотек як об'єктів високої екологічної якості.

Висловлюємо вдячність п. Карін ель Бекрі-Дінуар за співпрацю, підготовку унікального професійного матеріалу і п. Валентині Стукаловій за якісний переклад та супровід учасників програми протягом усіх зустрічей, завдяки якому фахове спілкування сторін отримало наукове продовження у вигляді даної, і сподіваємося майбутніх публікацій.

Олена Воскобойнікова-Гузєва,
директор Інституту бібліотекознавства НБУВ,
канд. іст. наук